ISSN:3030-332X
Impact factor: 9,493
International journal of scientific researchers

«QUTADG‘U BILIG» DOSTONIDA MA’RIFIY MAZMUN VA SHE’RIY SAN’ATLAR UYG‘UNLIGINING POETIK XUSUSIYATLARI

Matyaqubova Zilola Xalilullayevna
Toshkent shahar 250 maktab
o‘zbek tili fani o‘qituvchisi
https://doi.org/10.5281/zenodo.23384808

Annotatsiya. Maqolada Yusuf Xos Hojibning «Qutadg‘u bilig» dostonida ma’rifiy mazmun va she’riy ifoda vositalarining o‘zaro uyg‘unligi poetik yondashuv asosida tahlil qilinadi. Tadqiqotda bilim, aql, adolat, qanoat, axloqiy mas’uliyat va nutq odobi kabi g‘oyalar ramziy obrazlar, dialog, qarama-qarshilik, hikmatli bayon hamda obrazli ifoda bilan qanday bog‘lanishi ko‘rib chiqiladi. Maqolaning asosiy farqi shundaki, ma’rifiy mazmun va she’riy san’atlar alohida-alohida hodisalar sifatida emas, balki yagona badiiy tizimning o‘zaro ta’sirlashuvchi unsurlari sifatida talqin etiladi. Tarixiy-adabiy, matniy-tahliliy va poetik-funksional usullar asosida badiiy vositalarning g‘oyani aniqlashtirish, esda qolarli qilish va o‘quvchini mushohadaga undashdagi vazifasi izohlanadi. Tahlil natijasida doston poetikasida mazmun va shakl birligi ma’rifiy fikrning badiiy ta’sirini kuchaytirishi, ramziy obrazlar esa mavhum axloqiy tushunchalarni obrazli va munozarali shaklda ifodalashi asoslanadi. Shuningdek, matnshunoslikka tayangan aniq bayt tahlilining zarurligi ko‘rsatilib, kelgusida ma’rifiy g‘oya, poetik vosita va badiiy natijani birgalikda qayd etish modeli taklif qilinadi.

Kalit so‘zlar: Yusuf Xos Hojib, «Qutadg‘u bilig», ma’rifiy mazmun, she’riy san’atlar, poetika, mazmun va shakl, ramziy obraz, didaktik doston, badiiy-estetik uyg‘unlik, axloq, bilim, aql.

Kirish

Yusuf Xos Hojibning «Qutadg‘u bilig» dostoni XI asr turkiy yozma adabiyotining muhim yodgorliklaridan biri bo‘lib, unda axloqiy-falsafiy qarashlar, davlat va jamiyat munosabatlari, bilim va aqlning qadri, adolat hamda inson kamoloti masalalari badiiy shaklda ifodalangan. Asarning ahamiyati faqat unda qanday fikrlar ilgari surilganida emas, balki bu fikrlarning qanday poetik vositalar yordamida yetkazilganida ham namoyon bo‘ladi. Doston ma’rifiy mazmunni ramziy obrazlar, suhbatlar, hikmatli bayonlar va she’riy ifoda orqali tashkil etgani sababli, uni mazmun va shakl birligi nuqtayi nazaridan o‘rganish muhimdir.

Ma’rifiy mazmun bilan she’riy san’atlar o‘rtasidagi aloqani tahlil qilishda ikki tomonlama munosabatni hisobga olish zarur. Bir tomondan, poetik vositalar ma’rifiy fikrni ifodalash va o‘quvchiga yetkazish uchun xizmat qiladi. Ikkinchi tomondan, badiiy shakl fikrning mazmunini ham kengaytirishi, uning ko‘p qatlamli talqiniga yo‘l ochishi mumkin. Masalan, ramziy obraz mavhum axloqiy tushunchani jonlantiradi, dialog fikrni turli nuqtayi nazarlardan ko‘rib chiqishga imkon beradi, qarama-qarshi tushunchalar esa axloqiy tanlovning mohiyatini keskinlashtiradi. Shu sababli badiiy san’atlar faqat bezak emas, balki ma’no yaratish jarayonining faol ishtirokchisidir.

Maqolaning maqsadi — «Qutadg‘u bilig» dostonida ma’rifiy mazmun va she’riy san’atlar uyg‘unligining poetik xususiyatlarini aniqlash hamda bu uyg‘unlikning g‘oyaviy-estetik vazifalarini izohlash. Maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi: asarning ma’rifiy mazmuni bilan poetik qurilishi o‘rtasidagi munosabatni tavsiflash; ramziy obrazlarning g‘oyani badiiylashtirishdagi rolini ochish; dialog, tazod, hikmatli ifoda va tasviriy vositalarning funksional vazifalarini ko‘rsatish; mazmun

va shakl birligining didaktik ta’sirini tahlil qilish; matniy tahlilni ilmiy asoslash uchun zarur bo‘lgan tekshirish tamoyillarini belgilash.

Tadqiqot obyekti — Yusuf Xos Hojibning «Qutadg‘u bilig» dostoni. Tadqiqot predmeti — dostonning ma’rifiy mazmuni hamda she’riy san’atlarning o‘zaro aloqasi, ya’ni g‘oya va poetik ifodaning yagona badiiy tizim sifatida namoyon bo‘lishidir. Maqolaning ilmiy yondashuvi avvalgi ikki mavzudagi alohida tahlillarni takrorlashdan ko‘ra, ma’rifiy g‘oya va badiiy vosita o‘rtasidagi funksional munosabatni markazga qo‘yish bilan belgilanadi.

Mavzuning o‘rganilganlik darajasi

«Qutadg‘u bilig» matni, tarjimasi, tili, poetikasi va g‘oyaviy yo‘nalishi turkiy filologiyada keng o‘rganilgan. Reşid Rahmeti Arat tayyorlagan ilmiy matn, tarjima va indeks nashrlari asarni tekshirish va keyingi tadqiqotlar uchun tayanch manbalar hisoblanadi (Arat, 1947; Arat, 1959; Arat va boshq., 1979). Robert Dankoffning inglizcha tarjimasi va tadqiqoti dostonni turkiy-islomiy siyosiy-axloqiy tafakkur doirasida xalqaro ilmiy muomalada tahlil qilishga xizmat qilgan (Dankoff, 1983).

O‘zbek adabiyotshunosligida asarning mazmuni, badiiy xususiyatlari va turkiy adabiy an’analar bilan munosabati yuzasidan izlanishlar olib borilgan. B. To‘xliyevning «Qutadg‘u bilig» poetikasiga oid ishlari asarning badiiy qurilishini o‘rganish uchun muhim manba hisoblanadi (To‘xliyev, 1989). Shuningdek, tashbeh va metaforalarning turli tarjimalarda berilishi bo‘yicha olib borilgan tadqiqotlar poetik vositalarning ma’no va estetik ta’sirini qiyosiy ko‘rish imkonini beradi (Ibragimov, 2021). Ta’limga oid qarashlarni o‘rgangan tadqiqotlar esa dostonning ma’rifiy mazmunini alohida yo‘nalish sifatida anglashga yordam beradi (Kaya, 2017).

Mavjud ilmiy ishlar asarning turli jihatlarini yoritgan bo‘lsa-da, ushbu maqolada markaziy masala ma’rifiy mazmun va she’riy vositalarning o‘zaro ta’siri sifatida belgilanadi. Ya’ni bilim, adolat yoki qanoat g‘oyasi alohida mavzu sifatida emas, balki qaysi obraz orqali, qanday nutq vaziyatida va qaysi poetik qurilish yordamida badiiy ifodalanishi bilan birgalikda tahlil qilinadi. Bu yondashuv dostonning g‘oyaviy mazmuni va estetik tabiatini yaxlit ko‘rishga imkon beradi.

Tadqiqot metodologiyasi

Maqolada tarixiy-adabiy, matniy-tahliliy, poetik-funksional va qiyosiy yondashuvlardan foydalanildi. Tarixiy-adabiy yondashuv asarning XI asr turkiy-islomiy muhitida yaratilganini hisobga oladi. Matniy tahlil badiiy ifodaning kontekstdagi ma’nosini aniqlashga yordam beradi. Poetik-funksional tahlil badiiy vosita qanday g‘oyani ochishi, fikrni qanday kuchaytirishi va o‘quvchi idrokiga qanday ta’sir ko‘rsatishini o‘rganadi. Qiyosiy yondashuv esa ma’rifiy mazmun va poetik shakl munosabatini nazariy jihatdan aniqlashtirish uchun qo‘llanadi.

Ilmiy aniqlikni ta’minlash uchun asardan olinadigan baytlar, ularning tartib raqami va sahifa ko‘rsatkichlari faqat tekshirilgan nashr asosida berilishi kerak. Turli nashr va tarjimalarda matn yoki bayt raqamlari farq qilishi mumkin. Shu sababli ushbu maqola loyihasida tekshirilmagan baytlar so‘zma-so‘z iqtibos tarzida kiritilmadi. Yakuniy nashr variantida tanlangan ilmiy nashrdan aniq baytlar olinib, har bir misolning ma’rifiy g‘oyasi, poetik vositasi va badiiy vazifasi alohida izohlanishi lozim.

Asosiy qism

1. Mazmun va shakl birligi — doston poetikasining yetakchi tamoyili

«Qutadg‘u bilig»ning ma’rifiy mazmuni uning badiiy shaklidan ajralgan holda mavjud emas. Doston bilim, aql, adolat, qanoat va axloqiy mas’uliyat kabi tushunchalarni ilgari surar ekan, ularni nazariy ta’riflar bilan cheklamaydi. Ushbu tushunchalar qahramonlar munosabati, savol-javob, ramziy timsollar va

hikmatli bayon orqali badiiy voqelikka aylanadi. Natijada o‘quvchi ma’rifiy g‘oyani faqat eshitmaydi yoki o‘qimaydi, balki uning turli vaziyatlarda qanday namoyon bo‘lishini kuzatadi.

Mazmun va shakl birligi badiiy asarda fikrning qanday talqin qilinishini belgilaydi. Bir xil axloqiy qoida oddiy nasihat tarzida aytilganda bir ma’no qatlamiga ega bo‘lishi mumkin; u ramziy obraz, qarama-qarshilik yoki dialog orqali berilganda esa o‘quvchi uni turli nuqtayi nazarlardan ko‘rib chiqadi. Shu sababli she’riy vosita g‘oyaning tashqi qobig‘i emas. U fikrning idrok qilinishini boshqaradi, ayrim jihatlarni ta’kidlaydi va mazmunning estetik ta’sirini oshiradi.

Dostonning didaktik tabiati badiiylikni cheklamaydi, aksincha, uning vazifasini belgilaydi. Hikmatli ifoda, obraz va dialog ma’rifiy fikrni esda qolarli, muhokama qilish mumkin bo‘lgan shaklga keltiradi. Bunda badiiy-estetik zavq va tarbiyaviy mazmun bir-biriga qarshi qo‘yilmaydi: estetik shakl fikrni ta’sirchan qiladi, ma’rifiy g‘oya esa poetik vositalarga mazmuniy yo‘nalish beradi.

2. Ramziy obrazlar orqali ma’rifiy g‘oyaning badiiy ifodalanishi

Dostonning asosiy ramziy obrazlari — Kuntug‘di, Oyto‘ldi, O‘gdulmish va O‘zg‘urmish — ma’rifiy mazmunni ifodalashning markaziy mexanizmlaridan biridir. Ular adolat, davlat-saodat, aql-idrok va qanoat kabi tushunchalar bilan bog‘langan. Mazkur timsollar mavhum axloqiy kategoriyalarni personajlar munosabati va suhbatlarida namoyon qilib, g‘oyani badiiy harakatga aylantiradi. Shunday qilib, ma’rifiy tushuncha faqat ta’rif orqali emas, balki obrazning xatti-harakati, nutqi va boshqa timsollar bilan munosabati orqali ham ochiladi.

Kuntug‘di bilan bog‘liq adolat g‘oyasi ijtimoiy tartib va mas’uliyat masalalarini yoritadi. Adolatning poetik ifodasi uni faqat mavhum fazilat sifatida emas, balki qaror va munosabatlarda namoyon bo‘ladigan mezon sifatida ko‘rsatadi. Bu yerda ramziy obraz ma’rifiy mazmunni aniqlashtiradi: adolatning qadri uning amalda qo‘llanishi bilan belgilanadi. Oyto‘ldi timsoli davlat va saodatning beqarorligi, tashqi muvaffaqiyatning o‘tkinchiligi haqida mulohaza yuritishga imkon beradi. U orqali ma’rifiy mazmun insonning mavqe va imkoniyatlarga munosabatini baholashga yo‘naltiriladi.

O‘gdulmishning aql va idrok bilan bog‘lanishi bilimning amaliy vazifasini kuchaytiradi. Aql bilgan narsani vaziyatga mos qo‘llash, oqibatni hisobga olish va qarorni asoslash qobiliyati sifatida namoyon bo‘ladi. O‘zg‘urmish esa qanoat va ruhiy me’yor masalalarini ko‘tarib, insonning istaklarini boshqarishi va hayotiy maqsadlarini baholashi zarurligini eslatadi. Bu obrazlarning o‘zaro munosabati ma’rifiy g‘oyani murakkablashtiradi: aql, adolat, saodat va qanoat alohida fazilatlar bo‘lsa-da, komillik ularning muvozanatli birligida namoyon bo‘ladi.

Ramzning poetik vazifasi shu nuqtada yaqqol ko‘rinadi. Obraz bir tushunchani belgilash bilan cheklanmay, boshqa timsollar bilan munosabatga kirishib, g‘oyaning mazmunini kengaytiradi. Shu sababli dostonning ma’rifiy mazmunini tahlil qilishda ramziy obrazlarni shunchaki «qaysi fazilat timsoli» tarzida sanash yetarli emas. Ularning suhbatdagi vazifasi, boshqa obrazlarga munosabati va fikrlar rivojiga qo‘shgan hissasi ham ko‘rib chiqilishi kerak.

3. Dialog va hikmatli bayon: ma’rifiy fikrni muhokamaga aylantirish

Dialog dostonning g‘oyaviy va poetik qurilishida muhim o‘rin tutadi. Qahramonlar o‘rtasidagi suhbatlar axloqiy masalalarni ochish, tushunchalarni aniqlashtirish va qarorlarning asoslarini muhokama qilish imkonini beradi. Savol-javob shakli o‘quvchini fikrning tayyor natijasi bilan emas, balki unga olib boruvchi mulohaza jarayoni bilan tanishtiradi. Shu jihatdan dialog ma’rifiy mazmunni yetkazish usuli bo‘lish bilan birga, poetik fikrlash mexanizmi hamdir.

Dialogda ma’no bir qahramonning nutqi bilangina belgilanmaydi. Bir obrazning fikri ikkinchisining savoli, e’tirozi yoki qo‘shimcha mulohazasi orqali aniqlashadi. Buning natijasida g‘oya turli nuqtayi

nazarlarda tekshiriladi. Badiiy vositalar ham aynan shu muloqot jarayonida faol ishlaydi: ramziy obrazlar fikrni konkretlashtiradi, qarama-qarshi tushunchalar pozitsiyalar farqini ochadi, hikmatli ifoda esa suhbatdan kelib chiqadigan xulosani ixcham shaklda mustahkamlaydi.

Hikmatli bayon ma'rifiy mazmunni umumlashtirish va xotirada saqlashga qulay shakl beradi. Uning ta'siri faqat qisqa bo'lishida emas, balki murakkab axloqiy tajribani umumiy fikrga aylantirishida ko'rinadi. Hikmatli ifoda o'quvchini muayyan vaziyatdan umumiy qoida chiqarishga undaydi. Biroq bunday jumlalarni alohida kontekstdan uzib olish matnning ma'nosini toraytirishi mumkin. Shuning uchun ularni qaysi obraz aytgani, qanday savolga javob bo'lgani va suhbatning umumiy yo'nalishiga qanday xizmat qilgani bilan birga tahlil qilish lozim.

4. Qarama-qarshilik va obrazli ifoda: axloqiy mezonlarni ravshanlashtirish

Tazod yoki mazmuniy qarama-qarshiliklar axloqiy tushunchalar o'rtasidagi farqni ta'kidlaydi. Bilim va nodonlik, adolat va zulm, me'yor va haddan oshish kabi tushunchalar o'rtasidagi farq o'quvchini baholashga undaydi. Qarama-qarshiliklar ma'rifiy g'oyani mavhum hukm holatidan chiqarib, tanlov va oqibat bilan bog'laydi. Shu tariqa poetik shakl axloqiy fikrni mantiqan ravshanlashtirishga yordam beradi.

Biroq qarama-qarshilikni faqat lug'aviy antonimlar bilan cheklash mumkin emas. Dostonning g'oyaviy tizimida ayrim tushunchalar bir-biriga qarshi qo'yilishi bilan birga, o'zaro to'ldiruvchi munosabatda ham bo'ladi. Masalan, aql va adolatni mustaqil fazilatlar sifatida ko'rish mumkin, lekin ularning ijtimoiy faoliyatdagi uyg'unligi yanada muhimdir. Demak, poetik tahlilda qarama-qarshilikning vazifasi bilan birga, obrazlar va qadriyatlar o'rtasidagi uyg'unlik ham ko'rib chiqilishi kerak.

Tashbeh va istiora singari tasviriy vositalar ham ma'rifiy mazmunni sezilarli qiladi. Tashbeh bir tushunchani boshqasi bilan qiyoslab, muayyan xususiyatni ravshanlashtirsa, istiora ko'chma ma'no orqali fikrni ixcham va obrazli ifodalaydi. Bu vositalarning haqiqiy vazifasi faqat aniq matn misolida belgilanadi. Shu sababli ilmiy maqolada ularning nazariy ta'rifini berish bilan cheklanmay, asardan olingan baytni tekshirish, qiyos asosini yoki ko'chma ma'noni aniqlash va uning g'oyaviy ta'sirini izohlash talab etiladi.

5. Mazmun va poetik vosita o'rtasidagi funksional munosabat

Ma'rifiy g'oya va she'riy san'atlar o'rtasidagi uyg'unlikni tushuntirish uchun ularning funksional munosabatini ko'rib chiqish mumkin. Birinchi vazifa — konkretlashtirish: ramziy obraz va tasviriy vositalar abstrakt fikrni ko'z oldiga keltiriladigan shaklga soladi. Ikkinchi vazifa — farqlash: tazod va qarama-qarshi qurilishlar axloqiy tanlovlar o'rtasidagi tafovutni ko'rsatadi. Uchinchi vazifa — mustahkamlash: hikmatli bayon, takror va parallelizm fikrni esda qolarli qiladi. To'rtinchi vazifa — muhokamaga undash: dialog fikrni turli pozitsiyalarda ko'rib chiqishga imkon beradi.

Ushbu vazifalar alohida emas, ko'pincha birgalikda ishlaydi. Ramziy obraz muayyan fazilatni ifodalashi, dialog orqali boshqa obraz bilan munosabatga kirishishi, qarama-qarshi tushunchalar yordamida g'oyaning chegaralarini ko'rsatishi mumkin. Natijada badiiy vositalar o'zaro ta'sir qilib, ma'rifiy mazmunni ko'p qatlamli qiladi. Doston poetikasining yaxlitligi ham shu o'zaro ta'sirda namoyon bo'ladi.

Maqolaning asosiy tahliliy natijasi shundan iboratki, ma'rifiy mazmun va she'riy san'atlarni bir-biridan ajratib o'rganish asarning badiiy mexanizmini to'liq ochmaydi. Faqat ma'rifiy g'oyalarni sanab chiqish poetik shaklning vazifasini chetda qoldiradi; faqat san'atlarni nomlash esa ularning g'oyaviy ahamiyatini kamaytiradi. Shu bois har bir matniy misol uch bosqichda o'rganilishi maqsadga muvofiq: birinchidan, undagi ma'rifiy g'oya aniqlanadi; ikkinchidan, poetik vosita belgilanadi; uchinchidan, ushbu vositaning g'oyani qanday kuchaytirishi yoki kengaytirishi izohlanadi.

6. Dostonning zamonaviy adabiy-ta'limiy talqini

«Qutadg'u bilig»ning bugungi ta'lim jarayonidagi ahamiyati uning tarixiy xususiyatlarini saqlagan holda o'rganilganda yaqqolroq ko'rinadi. Asarda bilim, aql, nutq odobi, adolat va mas'uliyat masalalari yoritilgani sababli, u adabiyot darslarida matnni tahlil qilish, axloqiy tushunchalarni muhokama qilish va mustaqil fikrni asoslash uchun imkoniyat yaratadi. Bunda o'quvchi faqat asarning mazmunini qayta aytmaydi, balki ma'rifiy g'oyaning qanday badiiy shaklda ifodalanganini ham aniqlaydi.

Masalan, bir obrazning nutqi tanlanib, undagi asosiy g'oya, badiiy vosita va suhbatdagi vazifa ajratilishi mumkin. Keyin o'quvchilar mazkur fikr boshqa obrazlar qarashlari bilan qanday munosabatda ekanini muhokama qiladilar. Bu usul matnni chuqur o'qish, dalilga tayanish va xulosa chiqarish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Shu bilan birga, dostonni bugungi axloqiy qarashlarning tayyor manbasi sifatida ko'rsatishdan saqlanish kerak: uning ijtimoiy va siyosiy tushunchalari o'z davri bilan bog'liq bo'lib, zamonaviy talqin tarixiy masofani hisobga olishi lozim.

Dostonning poetik tahlili ham ta'limiy ahamiyatga ega. O'quvchilar badiiy san'atlarni faqat nomlash bilan cheklanmay, ularning mazmunga qanday ta'sir ko'rsatishini tushunsalar, adabiy matnning estetik tabiatini chuqurroq anglaydilar. Shunday yondashuv asarni ma'naviy meros sifatida o'rganish bilan birga, filologik tahlil ko'nikmalarini ham shakllantiradi.

Natijalar va muhokama

Tahlil natijalari «Qutadg'u bilig»da ma'rifiy mazmun va she'riy san'atlar yagona poetik tizimning o'zaro bog'liq unsurlari ekanini ko'rsatadi. Birinchidan, ramziy obrazlar mavhum tushunchalarni badiiy timsollarga aylantirib, ularni personajlar munosabatida ochadi. Ikkinchidan, dialog ma'rifiy fikrni savol-javob va muhokama jarayoniga aylantiradi. Uchinchidan, tazod va boshqa qarama-qarshi qurilishlar axloqiy mezonlarni ravshanlashtiradi, tashbeh va istiora esa fikrni obrazli va konkret shaklda yetkazishga xizmat qiladi. To'rtinchidan, hikmatli ifoda va takror singari vositalar asosiy g'oyani esda qolarli qiladi.

Ushbu natijalar dostonni faqat axloqiy pandlar to'plami sifatida emas, balki badiiy vositalar orqali fikr yaratiladigan va rivojlanadigan murakkab adabiy asar sifatida o'rganish zarurligini ko'rsatadi. Ma'rifiy mazmunning poetik shakl bilan uyg'unligi o'quvchining idrokiga ta'sir qiladi: g'oya obrazda jonlanadi, dialogda sinovdan o'tadi, qarama-qarshilik orqali aniqlashadi va hikmatli ifoda orqali umumlashtiriladi.

Shu bilan birga, maqolaning to'liq ilmiy dalilliligi uchun aniq baytlar bilan ishlash zarur. Kelgusidagi tadqiqotda har bir misol uchun asarning qaysi nashridan foydalanilgani, bayt raqami yoki sahifasi, ma'rifiy mazmuni, poetik vositasi va badiiy vazifasi qayd etilishi mumkin. Bunday tizimli tahlil umumiy nazariy mulohazalarni matniy dalillar bilan mustahkamlaydi hamda maqolaning ilmiy yangiligini aniqroq ko'rsatadi.

Xulosa

Yusuf Xos Hojibning «Qutadg'u bilig» dostoni ma'rifiy mazmun va she'riy san'atlar uyg'unlashgan muhim didaktik-falsafiy yodgorlikdir. Asarda bilim, aql, adolat, qanoat va axloqiy mas'uliyat kabi g'oyalar faqat bevosita nasihat shaklida emas, balki ramziy obrazlar, dialoglar, hikmatli bayonlar va qarama-qarshi tushunchalar orqali ifodalanadi. Shu sababli poetik vositalar g'oyani bezash bilangina cheklanmay, uning mazmunini aniqlashtiradi, kengaytiradi va estetik ta'sirini oshiradi.

Ramziy obrazlar mavhum fazilatlarni jonlantirib, ularni o'zaro munosabatda ko'rsatadi; dialog ma'rifiy fikrni muhokama jarayoniga aylantiradi; tazod axloqiy mezonlar o'rtasidagi farqni ochadi; tashbeh va istiora obrazlilikni kuchaytiradi; hikmatli ifoda esa fikrni umumlashtirib, esda qolarli shaklda beradi. Bu vositalarning birgalikdagi faoliyati dostonning poetik yaxlitligini ta'minlaydi.

Maqolaning asosiy xulosasi shuki, «Qutadg‘u bilig»dagi ma’rifiy mazmunni chuqur anglash uchun uni she’riy shakl bilan uzviy aloqada o‘rganish zarur. Mazmun va shaklning birligi asarning badiiy-estetik ta’sirini va tarbiyaviy imkoniyatlarini belgilovchi muhim omildir. Kelgusida aniq baytlar, matn variantlari va ishonchli nashrlarga tayangan holda poetik vositalarning funksional tahlilini kengaytirish ushbu xulosalarni yanada puxta asoslash imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Arat, R. R. (haz.). Kutadgu Bilig I: Metin. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1947.
2. Arat, R. R. (çev.). Kutadgu Bilig II: Çeviri. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1959.
3. Arat, R. R. (haz.). Kutadgu Bilig III: İndeks. Haz. K. Eraslan, O. F. Sertkaya, N. Yüce. İstanbul: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1979.
4. Dankoff, R. Wisdom of Royal Glory (Kutadgu Bilig): A Turko-Islamic Mirror for Princes. Chicago; London: The University of Chicago Press, 1983.
5. Ibragimov, J. T. “A Bit Look at Similes and Metaphors in ‘Kutadgu Bilig’ (in Turkish, English and Russian Translations).” Central Asian Journal of Literature, Philosophy and Culture, 2(5), 2021. DOI: 10.51699/cajlpc.v2i5.126.
6. Kaya, U. “Kutadgu Bilig ve Yusuf Has Hacib’in Eğitimle İlgili Görüşleri.” Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2017, 1(1).
7. To‘xliyev, B. “Qutadg‘u bilig” poetikasi masalalari. // Ishoqov, M., Raxmonov, N., Sodiqov, Q., To‘xliyev, B. O‘lmas obidalar. Toshkent: Fan, 1989.
8. Yusuf Xos Hojib. Qutadg‘u bilig (hozirgi o‘zbek tilida). So‘zboshi muallifi B. To‘xliyev. Toshkent: Cho‘lpon, 2007.